

תולדות השראת שכינה (ז) /

הר המוריה והר סיני

הַלֵּךְ וְקִרְאתָ בְּאֶזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֵר כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי
לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֶהְבֵּת כְּלוּלֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָּר
בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה (ירמיהו ב', ב).

הנביא מציין באוזני ירושלים את חסדה במדבר, הרומז למעמד הר סיני ולקבלת התורה.² בסופו של דבר המשיך מעמד הר סיני, במונח מסוים, דרך המשכן, עד תחנתו הסופית: הר המוריה שבירושלים. והנה עומד הנביא בסוף ימי בית ראשון, וקורא באוזני ירושלים את חסדי עם ישראל בנקודת ההתחלה, בהר סיני.

המשנה בסוף מסכת תענית (פ"ד מ"ח) עומדת בבירור על קשר זה בין מתן תורה לבין בניין בית המקדש בהר המוריה:

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין... וחולות בכרמים...

וכן הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו' (שיר השירים ג, ח): 'ביום חתונתו' – זו מתן תורה, 'וביום שמחת לבו' – זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן.

הן קבלת לוחות שניים הן חנוכת הבית הראשון היו ביום הכיפורים (עיין רש"י שמות ל"ד, כט; בבלי מועד קטן ט ע"א; רש"י מ"א ח; סה), שבו עוסקת המשנה. הגדרת מתן תורה כ"יום חתונתו" ובניין הבית כ"יום שמחת לבו" מבטאת את היות מתן תורה – המציין את ראשית הברית בין הקב"ה לעמו – הכנה לבניין הבית, המסמל את השלמתה של ברית זו וכינונה בבית של קבע.

אכן, הקשר בין התורה שניתנה בסיני ובין המקדש שבהר המוריה מתבטא בתחומים רבים:³ שימת ספר התורה בארון הברית; ספר התורה שבעזרה; מעמד הקהל שבמוצאי שנת השמיטה, המהווה חידוש של מעמד הר סיני; והמפגש עם גדולי הדור במקדש. אין זה מקרה שאחת מדרשות השם 'מוריה' היא מלשון הוראה: "הר שיצא ממנו הוראה לישראל" (תענית טז ע"א).

קשר נוסף בין תורה ומקדש הוא יסוד היראה המאפיין את שניהם. למעשה, התורה קושרת במפורש בין שתי היראות בצורותיה: "אֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'" (ויקרא כ"ו, ב) (ואכמ"ל). וכדברי משה בספר דברים: "יום אֲשֶׁר עִמְדַתְּ

בשיעורים הקודמים דנו בהיבטים שונים של מעמד העקדה כרמז למקדש העתידי לקום בהר המוריה, ובמשמעותם לדורות. להשלמת הנושא, נעסוק בשיעור זה ביחס שבין העקדה לבין מעמד הר סיני, ובמשמעות העלמתו של הר המוריה עד ימי דוד.

א. הר המוריה – הר סיני – הר המוריה

כפי שראינו בשיעורים קודמים, חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א) והרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ב הלכות א-ב) מצביעים על מסורת רציפה של עבודת ה' בהר המוריה, המתחילה באדם הראשון, ממשיכה בקין והבל ובנח, ומגיעה לשיא בעקדה.

לאחר העקדה אין אנו מוצאים עוד בתורה התייחסות מפורשת להר המוריה בימי האבות,¹ ואף לא בימי השבטים, בני יעקב. בני ישראל יורדים למצרים בעקבות יוסף, יוצאים ממנה לאחר שנות עינוי ושעבוד, מי ים סוף נקרעים לפניהם, ולאחר חמישים יום הם מגיעים להר סיני, שם זוכה עם ישראל להתגלות אדירה: מתן תורה וקבלת שני לוחות הברית. בעקבות מתן הלוחות השניים נבנה בלב מחנה ישראל המשכן, כהמשך ישיר ונסתר של התגלות הקב"ה לעמו במעמד הר סיני.

לאחר בניית המשכן החל עם ישראל את דרכו לארץ ישראל. המשכן המשיך להיטלטל ארבעים שנות נדודים במדבר ועוד ארבע מאות וארבעים שנות נדודים בארץ ישראל, בהן עבר בתחנות שונות – גלגל, שילה, נוב וגבעון – עד הגיעו לבסוף אל הר המוריה.

במקביל לנדודי המשכן הפכו בני ישראל מיחידים לעם. את גיבושו כעם החל עם ישראל בהר סיני, סביב ההתגלות האדירה בה ניתנו לו התורה והמצוות. עם הכניסה לארץ, תלויה חזרת המשכן להר המוריה בגיבוש מלכות קבועה, שהופיעה רק בימי דוד ושלמה. אמנם ההתגלות בעקדה לימדה כבר על סגולתו של הר המוריה, אך העלמת המקום מלמדת כי מציאתו המחודשת מצריכה יגיעה, חיפוש ודרישה – כפי שאירע לבסוף בימי דוד.

ב. הקשר בין הר סיני והר המוריה

רמז לקשר בין סיני וירושלים יש בנבואת ירמיהו:

2 הלכנו כאן בדרכו של בעל המצודות (בניגוד לפרשנות המקובלת ברוב המדרשים והפרשנים, כי הפסוק מדבר על יציאת ישראל למדבר).

3 פירטנו קשרים אלו בהרחבה בשיעור "הר המוריה – זיהויו ושמו" (ירושלים המקראית ה'תשס"ה, שיעור 8).

1 אברהם ויצחק אינם חוזרים עוד אל הר המוריה, ועל פי פשטי המקראות, גם יעקב אינו מגיע לשם; דעת חז"ל כי ההתגלות בבית אל הייתה בהר המוריה, באה לבטא את הרעיון שהתגלות זו היא הופעה זהה למקדש, כפי שביארנו בהרחבה בשיעורינו על הדרך לירושלים (ירושלים המקראית, שיעורים 1-3 לשנת ה'תשס"ה).

סדרי החניה והטהרה, הסנהדרין ועוד.⁴ עד כדי כך שניתן לומר כי במובנים מסוימים החל קיום המקדש בהר סיני.

קדושת הר סיני נותרה בתוקפה עד הקמת המשכן. המשכן מהווה המשך ישיר להתגלות סיני, אלא שמעמד הר סיני היה התגלות חד-פעמית לעיני כל ישראל, ואילו המשכן – מקומו בלב המחנה, ובו שוכנת השכינה בנסתר.⁵ כך התמידה התגלות סיני באוהל מועד אשר בלב המחנה.

על משמעותו של הקשר הזה ניתן ללמוד מן האגדה שמביא הירושלמי בסנהדרין (פ"ה ה"ב), המובאת כאן בתרגום (על פי יוסף היינמן, אגדות ותולדותיהן, ירושלים 1974, עמ' 21):

בשעה שבא דוד לחפור יסודות של בית המקדש, חפר חמש עשרה מאות אמה ולא מצא את התהום. לסוף מצא עציץ (חרס) אחד. ביקש להרימו. אמר לו: אינך יכול. אמר לו: למה? אמר לו: שאני כאן כבוש על התהום. אמר לו: ומאימתי אתה כאן? אמר לו משעה שהשמיע ה' קולו בסיני 'אנכי ה' א-להיך', רעדה הארץ ושקעה, ואני נתון כאן, כבוש על התהום. אף על פי כן לא שמע לו. כיוון שהרימו, עלה התהום וביקש להציף את העולם. והיה אחיתופל עומד שם... אמר דוד: מי שחכם שיודע להעמידו ואינו מעמידו, יהא סופו שייחנק. אמר [=אחיתופל, י"ל] מה שאמר והעמידו. התחיל דוד אומר שירה 'שיר המעלות', שיר למאה עולות, על כל מאה אמה היה אומר שירה...⁶

החרס הכבוש על פי התהום מעת מעמד הר סיני מסמל את חוקי התורה. שורשו של המקדש, שאת יסודותיו מבקש דוד לחפור, הוא בחוקים שניתנו בסיני.⁷ הן בממד התגלות, הן בממד המערכת המסודרת של חוקיות ומוסר א-לוהיים, המאפשרים להתמודד עם התפרצות מי התהום.⁸

4 על הקבלה זו ופרטיה הרחיב הרב אריאל, מחזור המקדש לחג השבועות, עמ' 71 ואילך.

5 בהמשכיות זו ובמשמעותה עוסק בהרחבה הרמב"ן בפירושו לשמות כ"ה, ב ובמקומות נוספים.

6 מקור: "וכן את מוצא בשעה שבא דוד לחפור תימליוסים של בית המקדש חפר חמש עשר מאון דאמין ולא אשכח תהומא. ובסופא אשכח חד עציץ ובעא מירמיתיה. אמר ליה: לית את יכיל. אמר ליה: למה? אמר ליה: דנא הכא כביש על תהומא. אמר ליה: ומן אימת את הכא? אמר ליה: מן שעתא דשמע רחמנא קליה בסיני 'אנכי יי' אלהיך' רעדת ארעא ושקועת, ואנא יהיב הכא כביש על תהומא. אף על גב כן לא שמע ליה. כיון דרימיה סליק תהומא ובעא מטפא עלמא, והוה אחיתופל קאים תמן, אמר: כדון דוד מתחנק ואנא מליך. אמר דוד: מאן דחכם דידע מקימתיה ולא מקים ליה ייא סופיה מתחנקא. אמר מה דאמר ואוקמיה. התחיל דוד אומר שירה 'שיר המעלות', שיר למאה עולות, על כל מאה אמה היה אומר שירה. אף על גב כן הוה סופה מתחנקה. אמר רבי יוסי, הדא היא דמתלא אמרה: צריך בר נש חשיש על לוויטייה דרבה אפילו על מגן".

הבאנו אגדה זו רק לעניין הקשר בין מתן התורה והמקדש, ולא נוכל להרחיב כאן על כל היבטיה.

7 על הזיקה בין המקדש והתורה הרחבנו בשיעור קודם, ראה הערה 3.

8 היבט אחר של הקשר בין ההרים יש בתרגום לשיר השירים א', יג, המבין כי בזכות העקדה נתכפר עוון העגל: "בההיא זמנא אמר ה' למשה אזל חות ארום חבילו עמך, פסק מני ואשיצינון, בכך תב משה ובעא רחמין מן קדם ה', ודכר ה' להון עקדת יצחק דכפתיה אבוי בטור מוריה על מדבחה, ותב ה' מן רוגזיה ואשרי שכינתיה ביניהון כמלקדמין". קרבנו של אברהם

לפני ה' א-להיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון" (דברים ד', י).

קשר מפורש בין שני ההרים מצאנו גם במזמור ס"ח:

הר א-להים הר בָּשָׁן הר גִּבְנִים הר בָּשָׁן. לְמָה תִּרְצְדוּן הַרִים גִּבְנִים הַהַר חֲמַד אֶ-לֵהִים לְשִׁבְתוֹ אֶף ה' יִשְׁפֹן לְנֶצַח (תהילים ס"ח, טז-יז).

אף שהמזמור עוסק לכל אורכו בהר סיני ובמעמד הר סיני, הרי ההר שחמד א-לוהים לשבתו, ואשר בו בחר לשכון לנצח, הוא הר המוריה. וכך נדרש המזמור במדרש תהילים:

'ההר חמד א-להים לשבתו'. אין רצוני אלא בסיני שהוא שפל מכולכם, שנאמר 'מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח' (ישעיהו י"ז, ט), וכתוב 'כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע' (תהילים קל"ח, ו). יכול ישב שם לדורי דורות? תלמוד לומר: 'אף ה' ישכון לנצח', שהחזיר שכינתו למעלה.

וסיני מהיכן בא? אמר ר' יוסי: מהר המוריה נתלש, כחלה מעיסה, ממקום שנעקד יצחק אבינו. אמר הקב"ה: הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו, נאה לבניו לקבל עליו את התורה. ומניין שעתיד לחזור למקומו? שנאמר 'נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים' (ישעיהו ב', ב) – אלו תבור וכרמל וסיני וציון; 'ההרים' – ה' הרים, כלומר: כמנין חמשה חומשי תורה.

המדרש מתאר בלשון ציורית את הזיקה הפנימית בין שני ההרים, הר סיני והר המוריה. נתינת התורה, שהחלה בהר סיני, ממשכה בהר המוריה. ההבחנה בין ההרים מתוארת במדרש כהפרשת חלה מן העיסה, והר סיני דומה לחלק המופרש, העולה לגבוה. מעמד הר סיני ומתן תורה מהווים דגם של מקדש: התייצבות ישראל למרגלות ההר דומה להתכנסותו ברגלים במקדש בירושלים, וקדושתו ומעמדו בעת ההתגלות דמו למעמד המקדש וקדושתו.

בניין המשכן היה מן הדברים שנצטוו משה בהר סיני (בפרט לפי הבנת הרמב"ן, כי ציווי זה היה בארבעים היום הראשונים של משה בהר), וכפי שמדגישה התורה מספר פעמים:

כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשֶׂוּ (שמות כ"ה, ט).

וְעִשִׂיתָ מְזֵרֶת זָהָב טְהוֹר... וְרָאִה וְעָשִׂה בְּתִבְנִיתְם אֲשֶׁר אֶתָּה מֵרְאֶה בְּהַר (שם, לא, מ).

וְעִשִׂיתָ אֵת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים. נְבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כְּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתְךָ בְּהַר כֵּן יַעֲשֶׂוּ (שם כ"ז, א, ח).

רבות מהלכות המקדש, מקורן במעמד הר סיני: העובדים, הקרבנות ופרטי העבודה, סדרי הכניסה ותחומי הקדושה,

בשמיעת דברי ה', בקבלת התורה ובהפנמת ההתגלות. במשכן, ואחר כך במקדש, יש דרישה יסודית לשותפות האדם, הן בדרישת המקום ("לְשִׁכְנֵנוּ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה", דברים י"ב, ה) הן בבניין הבית ("וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם", שמות כ"ה, ח).

3. עם כל ההקבלה בין אזורי הקדושה בהר סיני ובמקדש – הדמיון בין משה, העולה אל ראש ההר, לבין כוהן גדול הנכנס לפני ולפנים – נבדלים המקומות מבחינת מעמדו של עם ישראל: בהר סיני עם ישראל בתחתית ההר, ואילו בהר המוריה הם בראשו. התייצבות עם ישראל בתחתית הר סיני מסמלת את קטנותם לאחר יציאת מצרים, בבואם לקבל תורה; במובן מסוים מחייבת אותם ההתגלות מלמעלה לקבל את התורה, עד שדרשו חז"ל "שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ואמר להם: אם אתם מקבלין את התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם" (עבודה זרה ב ע"ב). בהר המוריה, לעומת זאת, נמצא עם ישראל על ההר, דבר המייצג את מעמדם כשותפים מלאים בעבודת המקדש. שותפות זו לא הייתה אפשרית בהר סיני, בתחילת ההופעה הא-לוהית המלכותית, ואז יכול רק משה לעלות.

4. קדושת הר סיני היא קדושה מוחלטת, שיסודה בהתגלות, ואילו קדושת הר המוריה – יסודה במסורת לאומית. וכך כתב בעל משך חכמה (שמות י"ב, יא):

והנה יש להאריך שכל המקומות המקודשים אין יסודם מן הדת, רק מהאומה והשרשים, כמו הר המוריה שמשם נברא אדם, ושם הקריב אברהם את יצחק, וכן נבחר על פי נביא. ודת לא כתוב רק 'מקום אשר יבחר ה'!. והר סיני מקום הדת, כיון שנסתלקה שכינה ממנו – יעלו צאן ובקר! שחלילה ההרגשות לא יתעו לייחס להדת איזה ציור. רק ירושלים וכל ארץ ישראל והר המוריה בנויים על התייחסותם לאבותינו שרשי האמונה, והתאחדות האומה לשרשה, שכל ההרגשות יהיו רק להתאחדות האומה. וזה דרוש עמוק, ואין כאן מקום להאריך.

ובפירושו לשמות ל"ב, יט:

ועל זה צווח משה ככרוכיא: האם תדמו כי אני ענין ואיזו קדושה בלתי מצות ה', עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל! חלילה, גם אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בל, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שינוי חלילה – והראיה, כי ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדיבור מתיחס למשה (ירושלמי תענית פ"ג ה"ד) – ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה עינים קדושים מעצמם, חלילה! השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם 'המה כאדם עברו ברית' (הושע ו', ז), הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול, באו פריצים ויחללוה, וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (גטין נו ע"ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, הלוחות – מכתב א-להים' – גם המה אינם קדושים בעצם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה, המה

נוכל, אם כן, לסכם, כי סגולת הר המוריה כמקום המסוגל להתקשרות מיוחדת עם הקב"ה הייתה ידועה מאז בריאת העולם ועד ימיו של אברהם אבינו. לאחר העקדה הועלם המקום מתודעת האבות והשבטים, ובינתיים – בזמן יציאת מצרים, קבלת התורה ובניין המשכן – תפס את מקומו הר סיני (שמעמדו המיוחד נתגלה למעשה כבר בסנה). מכאן ואילך, לאורך ארבע מאות ושמונים שנה, התרחש תהליך הדרגתי של חזרה להר המוריה, עד בניין בית המקדש על ידי שלמה. בסך הכול ליווה הר המוריה את תהליך הפיכתו של עם ישראל מיחידים לציבור; ראשית גיבושו של העם הייתה סביב התורה, ומכוחה הלך עם הקב"ה במדבר, ואחר כך בארץ ישראל. בשל העלמת המקום, נוצר צורך לחפש את ההר ולדרוש אותו, ועל כן רק לאחר הופעת מלכות קבועה בישראל התגלה ההר מחדש ונבנה עליו בית המקדש.

ג. ההבדלים בין הר סיני והר המוריה

למרות הקשרים הרבים שבין שני ההרים, יש ביניהם גם הבדלים ניכרים. דומה כי ההבדל המרכזי ביניהם נעוץ בכך שקדושת הר סיני התקיימה רק בזמן ההתגלות, ולאחר שזו נסתיימה – "בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הָמָּה יֵעָלוּ בְּהָר" (שמות י"ט, ג). והעירה על כך הברייתא בתענית (כא ע"ב):

תנינא, רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבודו, אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני, שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה 'גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא' (שמות י"ד, א), נסתלקה שכינה ממנו – אמרה תורה 'במשך היבל המה יעלו בהר' (שם י"ט, ג). וכן מצינו באהל מועד שבמדבר, שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה 'וישלחו מן המחנה כל צרוע' (במדבר ה', ב), הוגללו הפרוכת – הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם.

לעומת קדושת הר סיני והמשכן, קדושת הר המוריה היא קדושה נצחית, וחורבן בית המקדש אינו מפסיק אותה. הר המוריה יועד להשראת שכינה מאז בריאת העולם, ומרגע שנחשף ונבנה בו המקדש בימי דוד ושלמה – קדושתו בעינה עומדת: "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה" (רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ו הט"ז).

ההבדל המהותי הזה שבין התגלות זמנית להתגלות קבועה משקף הבדלים נוספים בין שתי ההתגלויות:

1. ההתגלות בהר סיני הייתה גילוי נאצל, יחידאי בתולדות האדם, ורישומו לא נותר על פני השטח הגאוגרפי החומרי. הגילוי בהר המוריה היה פחות נאצל, אך הטביע את חותמו בעולם החומרי.⁹

2. בהר סיני באו היזמה, ההופעה הא-לוהית ותוכנה מאת הקב"ה בלבד; השותפות האנושית במעמד התבטאה

בעקדה, שבא מתוך נכונות נפשית מוחלטת להקריב את יצחק, אפשר לכפר על חטא העגל, שהנו ביטוי להתרחקות קיצונית מאת הקב"ה.

9 הארה זו הובאה מפי השמועה בשם הרב דסלר (הדם הקדוש, ירושלים תשי"ז, עמ' 187).

להביא גאולה לעולם כולו, השתנתה בעקבות חטאי אדם הראשון והדורות שאחריו; אז בחר הקב"ה באברהם להיות אב לאומה שתעבוד את ה', ומכוח תיקונה יחזור העולם כולו לעבדו. הר המוריה מבטא את הקשר הזה בין המגמה הבראשיתית של הבריאה לתכליתה; ישוב העולם כולו, יקבל עליו עול מלכות ה', ויכיר "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם".

סיכום

ניסינו להתבונן במערכת הקשרים בין הר סיני והר המוריה, לבחון את המשותף ואת השונה, ולהבין את מהותם האחת, על כל ההבדלים שביניהם. דומה כי לפנינו מערכת אחת, שתחילתה במעמד הר סיני, המשכה במשכן – מעין 'סיני מיטלטל' – ולבסוף, לאחר תחנות רבות, היא מגיעה להר המוריה.

מעמד הר סיני הוא מטבעו נקודת התחלה: תחילת ההתקשרות הא-לוהית עם כנסת ישראל על ידי ההתגלות בסיני ומתן התורה. גילוי עילאי זה נתייחד לעם ישראל, ובגלל האופי הא-לוהי הטהור של היזמה לקיומו ואופן התרחשותו – בלא שום מעורבות אנושית שהיא – אחיזתו בעולם החומר אפסית, והוא זמני בלבד: עם ישראל אינו עתיד להישאר בהר סיני. הגילוי בהר המוריה, לעומת זאת, ראשיתו בבריאה, ובאחריתו יכיר העולם כולו "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם"; גילוי זה יורד עד המציאות החומרית, החתומה בחותם הנצח והקביעות, וכולל אותה, ועל כן תלוי הוא בדרישה ובתביעה של עם ישראל.

הקשר בין שני ההרים ברור, אך לכל אחד ייחוד משלו, ויחדיו יוצרים הם מערכת של תיקון עולם, שראשיתה בעם ישראל במדבר, וסופה בגאולת עולם בהר המוריה אשר בירושלים.

* * *

בשיעור הבא נעסוק בע"ה בדמויותיהם של יצחק ויעקב ובזיקתם למקדש ולעבודת ה'.

*****

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עזיון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
 עורך: בעז קלוש

*****

בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עזיון
 האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il

*****

נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר: – אין שום ענין קדוש בעולם מיוחס לו העבודה והכניעה, ורק ה' יתברך שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה, וכל הקדושות המה מצד ציווי שצוה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים וקרבתות לשם יתברך בלבד. והכרובים, חלילה, אין להם עבודה ושום מחשבה וענין, רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה, עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושים רצונו של מקום בזמן ש'פניהם איש אל אחיו' וכו' (עיי' בבא בתרא צט ע"א) ודו"ק. ולכן 'אין בארון רק לוחות' (מ"א ח', ט) והספר תורה (בבא בתרא יד ע"א); והכרובים המה מבחוץ על הכפורת, לא בארון, רק שמורים למציאות המלאכים, כמבואר במורה חלק ג', פרק מה.

כלומר: הקב"ה לבדו קדוש, ואין נכון לייחס קדושה עצמית לעצמים כלשהם, אלא רק מצווי הבורא הם מקבלים קדושה. קדושת הר סיני יסודה בהתגלות ובקביעה דתית מלמעלה, ועל כן מרגע שפסקה ההתגלות – פסקה הקדושה; בעוד שירושלים והר המוריה, יסוד קדושתם בשורשי האומה ובהתייחסם לאבותינו – והיא מקבלת אישור א-לוהי.¹⁰

5. מעמד ההתגלות וקבלת התורה בהר סיני היה בבחינת התייחדות אישית ופרטית בין עם ישראל לבין הקב"ה, המביעה את תחילת הדרך, בה מקבל עם ישראל את א-להותו של הקב"ה. אל הר המוריה, לעומת זאת, ינהרו בסופו של דבר כל הגויים, ויקבלו עליהם את מלכות ה', כפי שניבאו הנביאים בסגנונות שונים (עיי' ישעיהו ב', מיכה ד', יואל ד', זכריה י"ד).¹¹ הר סיני הוא נקודת התחלה; הר המוריה הוא נקודת השיא. מכוח הייעוד שקיבל בסיני להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש, עתיד עם ישראל להביא את העולם כולו להכרה במלכות ה'. בהר סיני מתחיל עם ישראל לבדו את הקשר עם הקב"ה; בהר המוריה, במקום ממנו נברא העולם, נבנה המקדש, שיהיה מיועד, בסופו של דבר, לעולם כולו.¹²

זהו יסודה של קביעות המקום בהר המוריה; בו כרוכים זו בזו הראשית והתכלית. מגמתה של ראשית ההווה,

10 בהסבר זה יש דמיון לנקודות שהועלו לעיל, והבאנוהו בגלל ניסוחו המיוחד, וכן מפני שהוא מעורר שאלה רחבה יותר (שלא נעסוק בה כאן): מה מקור קדושתם של מקומות בכלל.

11 עמד על נקודה זו הלל בן שמאי, "בסוד סיני וירושלים", בתוך: ירושלים – פרקי הגות ומסה, משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, עמ' 42-43.

12 ייתכן שזו הסיבה לכך שהגילוי הגבוה והנאצל יותר, שאינו אחוז בעולם החומר, נשאר עליון, זמני וחד-פעמי, ודווקא הגילוי הנמוך יותר, הנאחז בעולם החומרי, הוא נצחי ומתקיים. כביכול צמצם הקב"ה את גילוי בהר המוריה, בשעה שבחר בו בראשית הבריאה, כדי לאפשר את קיום העולם ולהביאו לתיקונו. מעמד הר סיני, לעומת זאת, היה במהותו מעמד עילאי וחד-פעמי, שנועד להתחיל את גיבוש העם סביב מתן התורה, ושם הייתה ההתגלות מלאה.